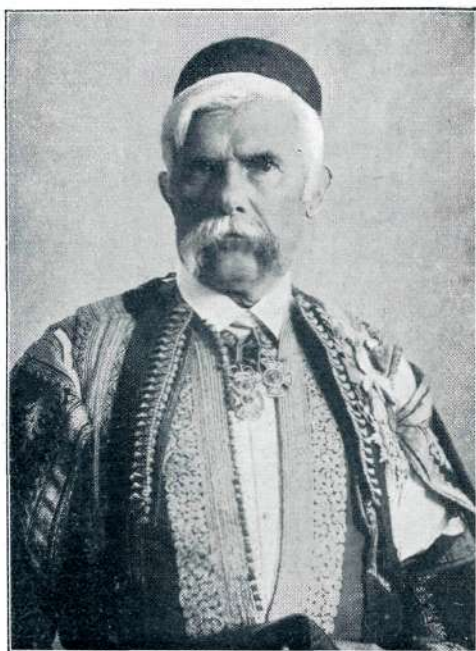


v Pučljevo knjigo, vidimo, da vse tiste notranje sile, ki so bile podstave naše subjektivistične literature in ki so bile nje moč, dalje delujejo pri Pučlju in da so njegova slabost. — Njegov realizem je namreč le maskiran. S prostim, laškim očesom je mogoče videti, kako celice tistega duševnega organizma, ki smo ga pri subjektivistični literaturi imenovali blesteči slog, žive sredi pripovedovanja, ki hoče biti objektivno, dalje. Tako če beremo: »Taki lasje, kakor bi se samo solnce zapletlo vanje, take oči, kakor bi zrastle z najlepšimi poletnimi rožami vred sredi polja, taka lica, kakor bi se spojila mak in lilija v eno samo čudodelno cvetico, taka rast, kakor jo ima neznano drevo na nebeški gori — to, bogme! bi bila nevesta! Tik ženina bi šla, kakor gre mimo oči v sanjah vsa zlata in neznana devica, ali kakor bi se zibala bleščeča pšenica, če bi zapustila njivo, pa bi se prikla-



IMOVITI ČRNOGOREC.

njala po svetli cesti dalje proti solncu. Ne ve se, ali je slajše nebeško veselje zveličanih krščanskih duš...« itd., vemo, da to niso le oni isti izrazi, le zvoki besed in njih sestave, kot jih je rabila subjektivistična literatura, ampak da je temu pisanju podlaga ono isto staro subjektivistično opažanje, ki ga Pučelj navidez taji. Res je, da je takih mest, ki bi neposredno in že zunanje kazali na zvezo s subjektivistično strujo, malo, toda vpoštevati moramo, da se jih je naše uho že tako privadilo, da jih komaj zazna. — Tem bolj jasna je notranja zveza s subjektivizmom. Poudaril sem že, kako raznovrstni ljudje nastopajo v Pučljevi knjigi. In vendar, če jim bliže pogledamo v obraz, vidimo, da so isti. Imajo subjektivno stilizirane misli in govore ravno take besede. Starinar na primer govori takole: »Dobro jutro voščim. Blagorodni gospe sporočite moj pozdrav! Recite, da ji želim zdravlja, preblagorodni, pa da bi ji želel reči besedo!« Vsi enako in enako malo čuvstvuejo, enako mislijo in enako

delujejo — pod pritiskom zunanjih okoliščin — skratka, niso objektivni značaji, temuč zopet subjektivni tipi, realistično le drapirani. Brivski pomočnik, ki se boji spovedi in hudička, bi bil ravno tako lahko karkoli drugega; ostal bi enako neresničen in maskiran. Kritika Pučlja bagatelizira, ampak kar je rekla o njem, je najbolj napačno: da rad gleda »naše ljudi« in da popisuje njih življenje. Pučljevi ljudje niso naši, ker sploh niso ljudje; so ravno tako fantomi, kot so bili sanjači preteklega časa. On se ne potopi v psihologijo človeka z ljubeznijo in objektivno prizanesljivostjo, ampak jo skonstruira iz sebe. Osebnost mi to ni bilo nikjer tako jasno, kakor ob Neznanih mukah. Tu je problem popolnoma drugačen, neprimerno bolj tragičen in lep, kot ga pojmuje Pučelj; tudi se končuje na bolj tragičen način, če sploh pride do tragike, kot je smrt ali blaznost. — In slednjič tisto, kar najbolj izgleda kot novotarija: obsežnost dejanja, zapletek, kompozicija — tudi tu je izprememba samo zunanja. V vseh novelah, kar jih prinaša knjiga — le pri Neznanih mukah, bi moral to trditev omejiti — je dejanje vseskozi subjektivno skombinirano, je zapletek zgolj zunanji, ne izvira iz notranjih sil, iz značaja oseb (ker ga pač nimajo); zapletek je bolj nujen kot mat šahovske naloge, ker Pučljevi ljudje nimajo toliko svobode in izrazite individualnosti kot šahovske figure. V polpretekli literaturi je vodila delovanje človeka notranja determinacija — kolikokrat smo brali izraz: od vekomaj je bilo pisano! — pri Pučlju zunanja determinacija, njegova konstrukcija dejanja. Kdor preišče s tega stališča Pučljeve novele, se mu odpre zanimiv pogled v njegovo delavnico, v psihologijo njegovega dela; reči si bo moral, da ne piše iz notranje potrebe, iz duševnega doživetja. Malo boljše je v tem oziru povest Neznane muke. Da bo Pučelj postal še spretnejši sčasom in gladkejši, je ob razvoju, ki ga že ima za seboj, gotovo; toda ali se bo razvil v smeri, ki jo je v oni povesti začel, ni mogoče reči. Spoznati duševni pomen človekovih dejanj in ga živo občutiti, je skrivnost velikih talentov. — S socialnimi in etičnimi problemi se Pučelj ne peča. Ali jih ne vidi, ali jih pojmuje kaj preprosto, malomeščansko. Ljubezen mu ni niti rafinirano psihološko eksperimentiranje, ki izgleda, da je sedanja literarna oblika razmerja med moškim in žensko, temuč enostavno spolni akt. Literarna gruča, iz katere se je Pučelj izločil, je pomenila kljub umskim zablodam obenem poglobitev našega življenja, njegovo pisanje pomeni površnost in zvodenelost. Kako bohotno se bodo razvijali miazmi te književne lehkomiselnosti v nezdravem zraku naših pokrajinskih knjižnic! Ura z angeli pomeni torej kakor literarno-historično zanimiv pojav, tako odločen deficit v narodnem življenju.

Izidor Cankar.

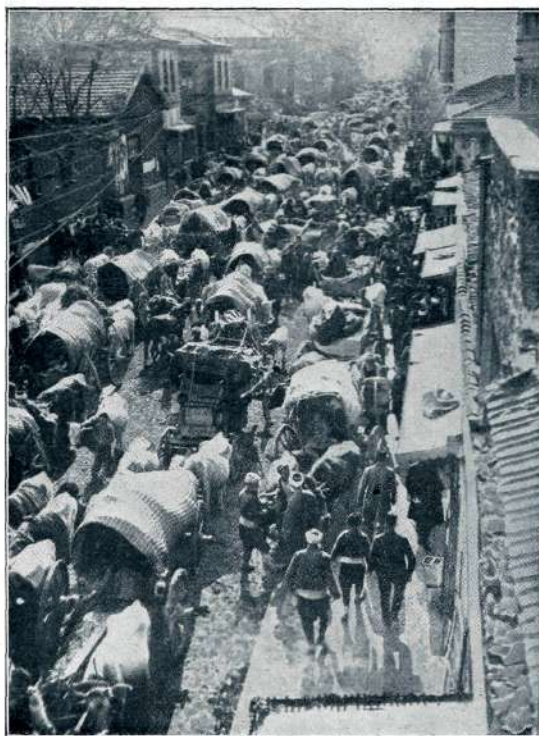
Amerika in Amerikanci. (I.—IX. zvezek v obliki velike osmerke v treh sešitkih.) Spisal in založil rev. J. M. Trunk, tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani. — Trunkovo delo o Ameriki je v najboljšem pomenu znanstveno delo, ki pa ima to prednost, da je tudi mikavno pisano in služi lahko v pouk najširšim slojem, da si razširijo svoje obzorje. V to delo je pisatelj položil zlasti, kar se tiče ameriške ustave, socialnih razmer in zgodovine slovenskega izseljevanja, toliko znanja, pridobljenega tako na podlagi lastnega opazovanja kakor na temelju najboljših tozadevne literature, da se sme uvrstiti med najboljše publika-

cije te vrste. Mislimo, da se ne more vsak narod ponašati s tako sistematičnim delom o Ameriki kakor zdaj Slovenci. V prvih dveh sešitkih je Trunk obdelal zemljepisne razmere in zgodovino Severnih Zedinjenih držav, v tretjem pa politične, socialne, gospodarske in verske ter začenja z zgodovino slovenskega izseljevanja in njega vzrokih od prvih početkov sem. Vrlina Trunkove knjige obstoji v tem, da v bistvenem oziru izčrpa prav vse, kar nuja Amerika problemov, vse je povedano na pravem mestu in je zelo srečno razvrščeno. Ameriški problem presoja Trunk optimistično. Kar se tiče političnih strank, bi bilo treba razliko med republičansko in demokratiško še bolj pojasniti. Znani ameriški vseučilišni profesor Sloane meni, da je republičanska za ohlapnejše pojmovanje ustave, ki omogočuje centralizacijo, demokratska pa za rigoročno, tako da ostaja avtonomija posameznih Zveznih držav nedotaknjena. Kar se tiče npravne moči amerikanstva, je Trunk polagal po pravici največjo važnost na puritanstvo, vendar ni neupravičeno mnenje, da je v puritanstvu tudi veliko hinavščine. Trunk je dobre strani ameriškega problema obširno osvetlil, slabih pa ni nikjer prezrl, znanstveno vrednost tega temeljitega dela pa bi še bolj povzdignilo, ako bi se bile senčne strani ameriškega življenja še nekoliko ostreje začrtale. V splošnem pa Trunk na podlagi svojega vsestranskega opazovanja in svoje zelo zdrave sodbe, ki ne pozna nobenih predsodkov, Ameriko prav ocenjuje. Pomisleke imamo le proti nekaterim pregenerelnim in enostranskim trditvam, n. pr.: »Amerikanski kongres stoji brezdvomno nad evropskimi zbornicami« — »V zunanji politiki hodi Unija pota npravnih vzorov« — »Glede npravnosti se Evropa ne more kosati z Ameriko« — korupcija se premilo sodi, pravtako razporoke in sovraštvo zoper zamorce, hibe justice se premalo pointirajo, nedostatnost višje duševne kulture bi se morala še bolj markirati, sodba o časništvu pa je jako umestna. Te malenkosti pa knjigi niso v veliko kvar, ker je sicer na višini, zlasti še, kar se tiče socialnega vprašanja. Poglavja o tem se berejo kakor najtemeljitejše razprave, ki so se o tem sploh napisale. Delavsko vprašanje je izborno pojasnjeno, pisatelj se povsod naslanja tudi na zanesljive statistične podatke in je pri obravnavi teh vprašanj gotovo sledil strokovnjaškemu mentorju. Vseskozi originalen je del, ki se peča z naseljevanjem, zlasti Slovanov, posebič Slovencev. Zanimive številke v tem oziru naj vsak sam pregleda. Nasveti, ki jih Trunk našim izseljencem podaja, so najboljši. V osmem delu, ki se bo še nadaljeval, je zbral Trunk zgodovino slovenskih naselbin po vseh državah in mu bo zgodovinopisec slovenskega naroda za ta veliki trud gotovo zelo hvaležen. — Trunkova knjiga, ki je polna lepih in primernih ilustracij in okrašena z umetniškimi vinjetami Vavpotičevimi, sodi v knjižnico vsakega našega inteligenta in v roke tudi možem v najširših krogih, le mladini je ni priporočati, dokler se izseljevanje, ki pohaja večidel iz slabih gospodarskih razmer v domovini, ne poleže. Pisatelj sme biti ponosen na to svojo publikacijo.

F. T.

H. Sienkiewicz: **Skozi pustinje in puščavo.** Roman iz Mahdijevih časov. Prevel dr. Leopold Lenard. Izdala Katoliška Bukvarna, Ljubljana 1912. — Sienkiewicz pozna dobro naša javnost po prevodih Podravskega, ki je prestavil večino njegovih znanih del.

Sienkiewicz, glasitelj nekdanje velike Poljske in njene slavne zgodovine, klicar njene svetle, a tudi njene senčnate strani v trilogiji, največji poznavatelj poljske duše v orisih družinskega življenja (Rodbina Polaneških), apologet krščanstva (Quo vadis), je gotovo več kot vsakdanji feljtonist. Prečitaj v originalu njegov Ogniem i mieczem in pred teboj zaživi zgodovina njegove domovine v vseh živih in bledih barvah. Stil njegov kakor izklesan z dletom v beli kararski marmor, stil historika, ki je najboljše razumel svojo nalogo. A kdor ni našel v njegovih delih pereče satire na obstoječe razmere nekdanje in sedanje Poljske, ta ga ni razumel. Treba se je vživeti v zgodovino nesrečnega poljskega naroda, naroda tradicije in predsodkov — tedaj šele je Sienkiewicz popol-



TURŠKI BEGUNI PRIHAJAJO
V CARIGRAD.

noma razumljiv. Vzemimo n. pr. njegovo predzadnjo povest Wiri (Vrtinci) iz dobe zadnje revolucije l. 1905., kjer vihti pisatelj svoj bič predvsem nad nezdravimi razmerami za brezmejno lahkomišelnostjo bolehajočega poljskega plemstva. Znano je, kako globoko je cenil veliki Tolstoj svojega vrstnika Sienkiewicza. In tudi, če je njegova ustvarjajoča sila že prešla čez zenit, imajo zadnja dela še vedno tako vrednost, da jih lahko z mirnim srcem uvrstimo med svetovno književnost. — V romanu »Skozi pustinje in puščavo« je avtor združil utile cum dulci. Hotel nam je podati sad svojega večletnega študija in raziskovanja Afrike, njenih prebivalcev, puščave in pustinj, zraven pa je narisal s svežimi barvami mojstrsko-psihološko, čudovito in originalno otroško dušo malega Poljaka, štirinajstletnega Stanka Tarkowskega in osemletne Angležinje Nelke Rawlison. Nelka in Stanko sta bila za časa